

## **DABINGOVÝ PREKLADATEĽ A DABINGOVÝ ÚPRAVCA: TEORETICKY A PRAKTICKY**

---

---

*Lucia Paulínyová*

*Lucia Kozáková-Paulínyová pôsobí ako doktorandka na Katedre anglistiky a amerikanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v odbore translatológia. Je trojnásobnou laureátkou Prekladateľskej univerziády v kategórii umelecký preklad. V rámci svojej pedagogickej činnosti vedie semináre prekladu umeleckej literatúry a audiovizuálneho prekladu. V dizertačnej práci sa venuje dabingovému prekladu a úlohe prekladateľa v tvorbe slovenského znenia. Vo vydavateľstve Ikar jej vyšli dva knižné preklady a momentálne najmä prekladá a upravuje audiovizuálne diela pre slovenské televízie.*

### **1 ČO HOVORÍ TEÓRIA**

**Tvorba slovenského znenia** je umelecko-technický proces, pri ktorom sa pretvára a nahrádza pôvodná reč postáv a cudzojazyčné audiovizuálne dielo dostáva slovenskú jazykovú podobu. Skladá sa z troch fáz: z prípravy na dabing, zo samotného dabingu a z kontroly dabingu. Pod prípravou na dabing máme na mysli:

- a) jazykovú prípravu;
- b) režijnú prípravu (naštudovanie si dialógových listín a pôvodného audiovizuálneho diela a voľbu hereckého obsadenia)
- c) technickú a organizačnú prípravu (prípravu nahrávacieho plánu, štúdií a zaisťovanie tvorcov nového znenia, teda dabingových hercov, dabingového režiséra a zvukára).

Pretvorenie jazykovej zložky audiovizuálneho diela pre potreby dabingu prebieha v prvej fáze, konkrétne v jazykovej príprave. Dabingový prekladateľ, dabingový úpravca a dramaturg dabingu pracujú na tvorbe adekvátnych, prirodzených a živých dialógov, aby u slovenského diváka vyvolali čo najpodobnejší umelecký

a emocionálny zážitok, aký pociťoval pôvodný príjemca. Dramaturg si vyberá, komu preklad a úpravu zverí, a následne po nich prácu kontroluje. Výsledok a úroveň jazykovej prípravy závisí od všetkých troch spomínaných tvorcov a ich schopnosti spolupracovať.

**Dabingový prekladateľ** je príjemcom cudzojazyčného audiovizuálneho diela. Snaží sa zachovať umelecký dialóg a adekvátne, prirodzene a významovo presne ho pretvárať do materinského jazyka. Hoci narába len s jazykovou zložkou, dbá na to, aby korešpondovala, a najmä neprotirečila, zložke obrazovej a zvukovej. Nesmie zabúdať, že vytvorený dialóg je určený na ústne podanie a tomu prispôbuje aj výber jazykových a štylistických prostriedkov. Vyhýba sa zložitým syntaktickým konštrukciám a zhlukom ťažko vysloviteľných slov. Cudzojazyčné a nepreložiteľné výrazy prepisuje do fonetickej podoby. Ako uvádza O. Walló v monografii *Režie dabingu*, prekladateľ na potrebných miestach (slovné hračky, vtipy, prezývky) ponecháva možnosť voľby prekladateľskej alternatívy (1987, s. 10), môže teda uviesť viacero riešení, čo je v iných typoch prekladu neprípustné (napríklad substituuje, teda nahradí slovnú hračku za slovenskú a v druhom riešení nájde ekvivalenty k jednotlivým slovám a v zátvorke vysvetlí, na čom je slovná hračka založená).

Dabingový prekladateľ pracuje minimálne s dvomi originálmi – audiovizuálnym (pôvodné audiovizuálne dielo) a textovým, teda s dialógovou listinou, ktorá je prepisom jazykovej zložky pôvodného audiovizuálneho diela. V prípade ich rozdielnosti sa za záväzný považuje audiovizuálny originál, pretože jeho obrazová a zvuková zložka ostávajú po prekódovaní rovnaké.

**Dabingový úpravca** je príjemcom preloženej dialógovej listiny, ktorý pri zachovaní adekvátnosti voči originálu prispôbuje preložený text artikulačným, gestikulačným, mimickým a kinetickým pohybom postáv v obraze tak, aby výsledné dialógy zneli živo, autenticky a prirodzene a zároveň ostali funkčne rovnocenné (adekvátne) voči originálu.

Na dosiahnutie čo najväčšej zhody upravuje dialógy na jazykovej a mimojazykovej rovine. Na jazykovej rovine máme na mysli úpravu dĺžky preložených viet a frázovania v súlade s rytmom pôvodných postáv a napasovanie textu „na ústa“. Pod mimojazykovou rovinou sa chápe zabezpečenie korešpondencie jazykovej zložky so zložkou zvukovou a obrazovou, teda s gestami, mimikou a pohybom postáv i s akýmkoľvek zvukmi pôvodného audiovizuálneho diela. Úpravca si text číta nahlas, aby dokázal čo najlepšie posúdiť, či je pôvodná a upravená jazyková zložka synchronná.

Úprava dialógovej listiny spočíva aj v prispôbení dialógovej listiny potrebám dabingového režiséra, hercov a zvukára, preto do nej úpravca vpisuje časové

kódy a rôzne skratky a značky, zachytávajúce pohyb kamery, zmeny prostredia, modifikáciu hlasu, logické prestávky či iné zvuky, ktoré zaznejú z úst postáv. Pred alebo za dialógovú listinu uvádza ešte zoznam všetkých postáv v audiovizuálnom diele. Úroveň úpravy závisí do veľkej miery od preloženej dialógovej listiny.

Úpravca je znalec cieľového jazyka, ktorý často nepozná pôvodný jazyk, prípadne ho ovláda len do obmedzenej miery. Úpravcovia, ktorí ovládajú východiskový jazyk dostatočne, môžu plniť úlohu dabingových prekladateľov. Ešte bežnejšie sa stáva, že prekladateľ je súčasne tvorcom dialógov. V oboch prípadoch preklad a úprava dialógovej listiny neprebiehajú izolovane za sebou, ale súčasne, t. j. prekladateľ si z množiny možných prekladateľských riešení vyberá tie, ktorú spĺňajú kritériá jazykovej a mimojazykovej úpravy.

## 2 ČO HOVORÍ PRAX

V tejto kapitole sa vzdialíme od teoretických poučiek a predstavíme odpovede dvadsiatich prekladateľov a(lebo) úpravcov, ktorí nám na internetovej stránke iAnkety.sk anonymne vyplnili dotazník. Jeho cieľom bolo zistiť ich znalosť teórie, pracovné postupy a podmienky, teda vytvoriť si obraz o dabingových prekladateľoch a úpravcoch na Slovensku.

Dotazník sme rozposlali ako hypertextový odkaz emailovou poštou jednej dramaturgičke z RTVS a dvom produkčným z dvoch rôznych externých dabingových štúdií Dimas a Yes Production. Dramaturgička a produkční sú zadávateľmi prekladov a úprav, preto sme ich poprosili, aby náš dotazník rozposlali všetkým prekladateľom a úpravcom, s ktorými v čase robenia výskumu (teda v období od 20. novembra 2012 do 20. januára 2013) spolupracujú. Najskôr sme ho poslali len dramaturgičke z RTVS a vyplnilo ho dvadsať respondentov. Neskôr sme ho poslali dvom spomínaným produkčným, ale počet respondentov nám ani po viacerých urgenciách nenarástol. Z toho usudzujeme, že respondentmi sú prekladatelia a úpravcovia, ktorí určite pracujú pre Slovenskú televíziu, prípadne, ako vyplynulo z odpovedí, aj pre iné televízie či štúdiá.

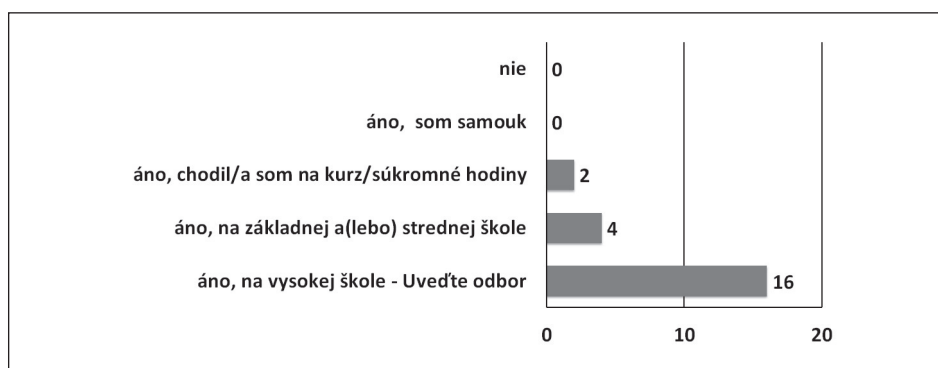
Dotazník obsahoval 24 otázok, z toho bolo 15 polouzavretých (s predvolenými možnosťami, ale s ponechaním miesta na doplnenie vlastnej možnosti, respektíve spresnenia odpovede vlastnými slovami), 5 otvorených (bez predvolených možností) a 4 uzavreté (bez doplnenia vlastnej možnosti). V desiatich otázkach bolo možné uviesť viacero odpovedí. Prvých 9 otázok a posledné 2 (teda otázky 23 a 24) mali všetci respondenti spoločné a v závislosti od odpovede na otázku číslo 9 sa im zobrazovali tri rôzne typy otázok, šitých na mieru pre tých, ktorí len prekladajú, len upravujú dialógovú listinu a pre tých, ktorí prekladajú aj upravujú.

## 2.1 Informácie o respondentoch

Ako sme už uviedli vyššie, dotazník vyplnilo 20 respondentov, z toho 5 mužov a 15 žien vo veku 38 až 60 rokov. Priemerný vek predstavoval približne 54 rokov. 4 respondenti pripravujú preklad, 4 úpravu a 16 respondentov pripravuje aj preklad aj úpravu.

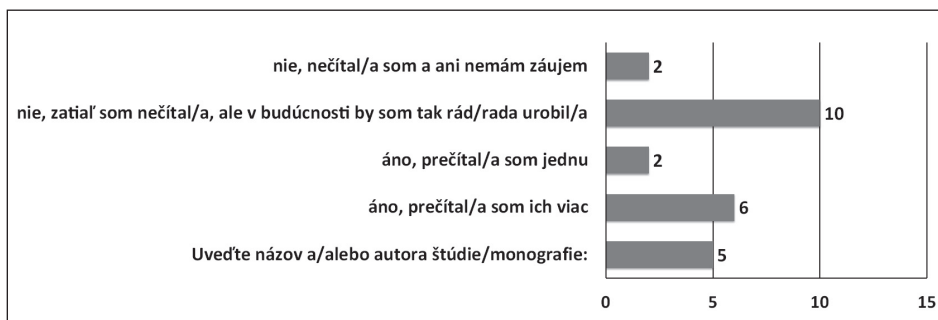
V prvej otázke nás zaujímalo, či slovenskí prekladatelia a úpravcovia študovali cudzie jazyky a v prípade kladnej odpovede, na akom stupni dosiahnutého vzdelania. U prekladateľov je znalosť cudzích jazykov nevyhnutná, preto nás u nich predovšetkým zaujímalo, či ide o profesionálnych translatológov alebo odborníkov z iných oblastí. Úpravcovia však východiskový jazyk poznať nemusia a často ani nepoznajú, pretože pracujú len s jazykom materinským.

Zistili sme, že šesťnásť respondentov študovalo cudzie jazyky na vysokej škole, z toho ôsmi vyslovene prekladateľstvo a tlmočníctvo. Šiesti uviedli cudzie jazyky v rôznych kombináciách, ale nešpecifikovali, či išlo o učiteľský alebo prekladateľský odbor. Iba dvaja zrejme študovali jazyky popri inom študijnom zameraní,



Graf 1: Študovali ste cudzí jazyk / cudzie jazyky?

Graf 2: Čítali ste nejakú štúdiu /monografiu o preklade a úprave filmov?



a to bola žurnalistika a filmová réžia. Ako možno vidieť v grafe 1, odpoveď „nie“ a „áno, som samouk“ si nevybral ani jeden respondent.

Traja zo štyroch prekladateľov absolvovali vysokoškolské štúdium jazykov (štvrtý navštevoval kurz alebo bral súkromné hodiny). Ani jeden úpravca nemá vyštudovaný odbor zameraný na cudzie jazyky. V skupine prekladatelia a úpravcovia všetci respondenti študovali cudzie jazyky na vysokej škole.

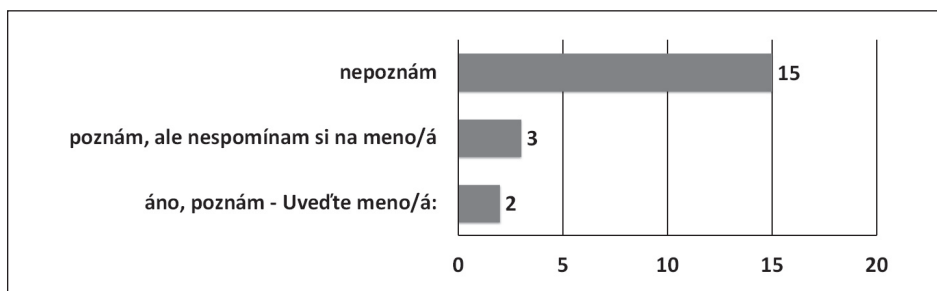
Nasledujúce tri otázky mali za cieľ zistiť, ako sa respondenti orientujú v teórii audiovizuálneho prekladu, či nejakú čítali, prípadne poznajú mená odborníkov, ktorí sa zaoberajú jej výskumom.

Až 12 prekladateľov a úpravcov (pozri graf 2) nečítalo žiadnu štúdiu ani monografiu o dabingovom preklade alebo úprave a dvaja z nich dokonca o to ani nemajú záujem. Šiesti prečítali viac než jednu monografiu, respektíve štúdiu, a uvádzali mená ako V. Čejchan, J. C. Catford (ktorý sa však v uvedenej monografii *A Linguistic Theory of Translation* teórii audiovizuálneho prekladu venuje doslova len na pár riadkoch), M. Brezovská, J. Štrasser a O. Kmeťová. Jeden respondent uviedol, že na autora príspevku ani na jeho názov si nespomína.

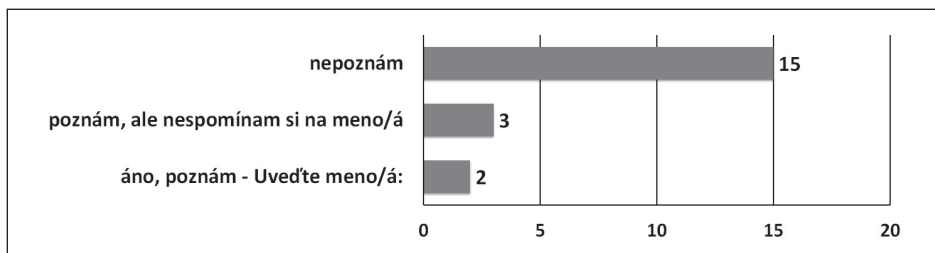
V ďalších dvoch otázkach sme sa prekladateľov a úpravcov pýtali, či poznajú domácich a zahraničných teoretikov, ktorí sa zaoberajú teóriou a výskumom audiovizuálneho prekladu. Výsledky dopadli v obidvoch otázkach rovnako, teda v neprospech slovenských i zahraničných odborníkov. Až 15 respondentov (pozri graf 3 a 4) nepozná žiadneho, traja si nespomínajú na mená a len dvaja respondenti teoretikov poznajú a uvádzajú E. Janecovú, M. Djovčoša, M. Brezovskú a O. Ruppeldtovú a zahraničných autorov I. Plackovú a J. Díaza Cintasa.

Táto časť dopadla podľa našich očakávaní v neprospech teórie audiovizuálneho prekladu (AVP). Hoci 16 respondentov študovalo jazyky a ôsmi vyslovene uviedli, že v prekladateľskom smere, väčšina (t. j. 12) prekladateľov a úpravcov si z teórie neprečítala ani stranu a dokonca až 15 nevie uviesť ani jedno meno slovenského alebo zahraničného odborníka, ktorý sa výskumu a teórii AVP venuje. Hojný počet teoreticky neznalých pripisujeme najmä vysokému priemernému veku respon-

**Graf 3: Poznáte nejakého SLOVENSKÉHO odborníka, ktorý sa zaoberá teóriou a výskumom audiovizuálneho prekladu?**



## PREKLADATELSKÉ LISTY 4

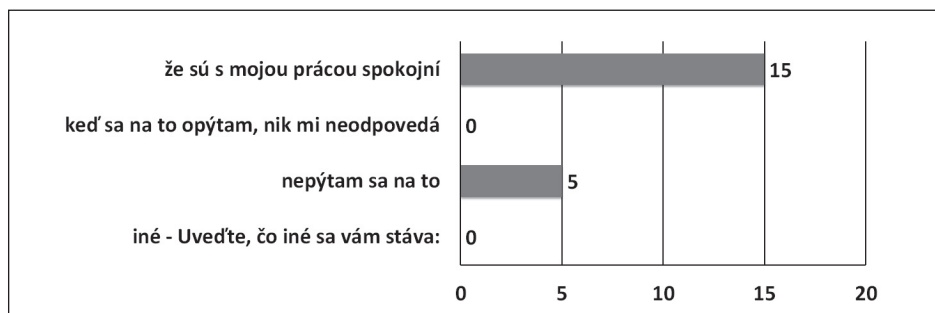


Graf 4: Poznáte nejakého ZAHRANIČNÉHO odborníka, ktorý sa zaoberá teóriou a výskumom audiovizuálneho prekladu?

dentov (54 rokov). V čase ich štúdia sa audiovizuálny preklad len rodil a nemal ani jednotný názov. Koncom 20. storočia sa však zahraničné a v posledných rokoch aj slovenské povedomie o ňom zvýšilo a o tomto špecifickom type prekladu je dostupných množstvo odborných článkov, štúdií, zborníkov a monografií.

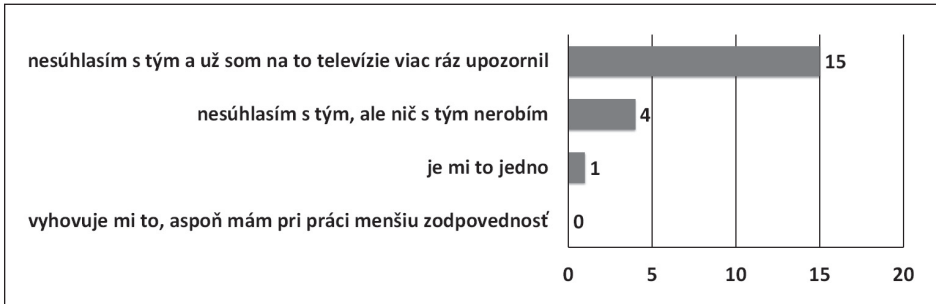
## 2.2 Informácie o práci respondentov

Ďalej nás zaujímalo, či samotným prekladateľom a úpravcom záleží na výsledku ich práce a na jej transparentnosti. Až 15 z 20 respondentov (pozri graf 5) sa zadávateľov pýta, či sú s odovzdanou dialógovou listinou spokojní a dostávajú kladnú odpoveď. Naopak zvyšní piati takúto otázku zadávateľom nekladú, z čoho možno usudzovať, že ich to buď nezaujíma, alebo im nenapadlo sa na to opýtať, lebo tušia, že odpovede sa im pri rýchlom pracovnom tempe nedostane.



Graf 5: Keď sa v televízii/štúdiu opýtate na kvalitu svojej práce, čo vám povedia?

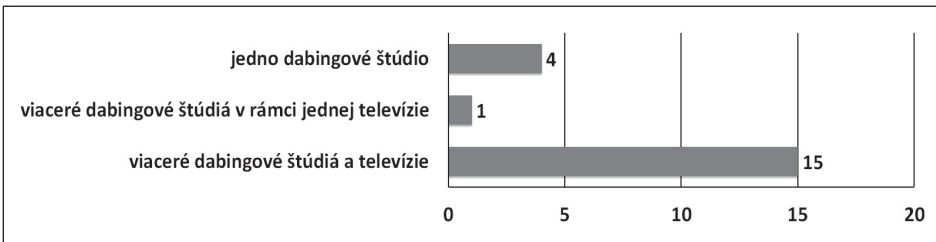
Súčasným trendom v komerčných televíziách je odstrihávanie záverečných titulkov. Divák sa tak nedozvie mená pôvodných ani slovenských tvorcov, ktorí sa na vzniku a pretvorení audiovizuálneho diela podieľali. Boli sme preto zvedaví, aký názor k tomu zaujmú prekladatelia a úpravcovia, práca ktorých tak stráca transparentnosť. Až na jedného táto skutočnosť všetkým respondentom prekáža



Graf 6: Čo si myslíte o tom, že sa záverečné titulky z audiovizuálnych diel vystrihujú?

(pozri graf 6), 15 z nich na to televízie dokonca niekoľko ráz upozornilo. Prekladatelia a úpravcovia prirodzene chcú, aby diváci vedeli, že za tvorbou jazykovej prípravy pre dabing stoja práve oni. Iba jednému je to jedno, čo môže svedčiť o tom, že mu takáto situácia vyhovuje. Ak totiž niet mena, niet sa ani na koho sťažovať. Tvorcovia sa stávajú anonymnými.

Nasledujúce dve otázky nám ponúkajú lepší náhľad na prácu dabingových prekladateľov a úpravcov. Väčšina respondentov (15 respondentov) uviedla, že pracuje pre viaceré televízie a dabingové štúdiá, čo zrejme naznačuje, že prácou pre výlučne jedno dabingové štúdio je ťažké sa užiť (pozri graf 7).

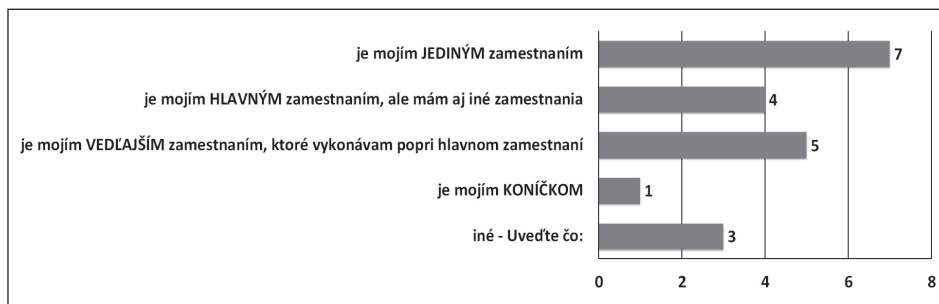


Graf 7: Ako prekladateľ/úpravca pracujete pre:

Ako môžeme vidieť v grafe 8, pre siedmich respondentov je preklad a (lebo) úprava dialógov jediným zamestnaním, ale piati túto prácu vykonávajú popri iných zamestnaniach. Traja sa rozhodli pre možnosť iné. Výsledky hodnotíme pozitívne, pretože sa z nich dá usudzovať, že preklad a úprava dialógov sa dajú vykonávať ako jediné zamestnanie. Z praxe však vieme, že dostatok práce je len pre úzku skupinu ľudí a ostatní vykonávajú aj iné profesie, prípadne sa živia aj inými druhmi prekladu. Veľmi výstižne to vyjadril v otvorenej odpovedi jeden respondent: „Práca prekladateľa/úpravcu [bola] kedysi radosť, dnes [je] nutnosť pri stále sa zvyšujúcich životných nákladoch.“

V posledných dvoch spoločných otázkach číslo 23 a 24, zaradených na koniec

## PREKLADATELSKÉ LISTY 4



**Graf 8:** Práca dabingového prekladateľa a dabingového úpravcu

dotazníka, sme sa respondentov pýtali, čo ich na práci dabingových prekladateľov a úpravcov najviac baví a čo sa im naopak zdá najťažšie. V oboch otázkach sme dostali široké spektrum odpovedí, ktoré sme zaradili do kategórií a podkategórií a uvádzame ich v nasledujúcich tabuľkách:

**Tabuľka 1:**

**Najťažší aspekt na práci dabingového prekladateľa a (lebo) dabingového úpravcu**

POČET RESPONDENTOV	KATEGÓRIA	PODKATEGÓRIE: POČET RESPONDENTOV
16	prekladateľské problémy	slovné hračky: 3
		krátkosť angličtiny: 2
		vtipy: 2
		rýmy: 2
		slang: 2
		zbory: 2
		akčné scény: 2
		nárečia: 1
		termíny: 1
		druhé plány (prekrikovanie): 1
		reálie: 1
7	dialógy	vhodná lexika (pre postavy a prostredie): 3
		prírodnosť a živosť: 2
		nekompletnosť: 2
5	obraz	zachovanie rytmu/kadencie: 2
		veľké detaily: 2
		filmová reč tvorcov: 1
2	práca	všetko (práca samotná): 1
		nedokonalý preklad: 1



Tabuľka 2:

Najzábavnejší aspekt na práci dabingového prekladateľa a(lebo) dabingového úpravcu

POČET RESPONDENTOV	KATEGÓRIA	PODKATEGÓRIE: POČET RESPONDENTOV
12	prekladateľské problémy	vtipy: 4
		monológy: 3
		všetky: 2
		slovné hračky: 2
		rýmy: 1
10	práca	tvorivosť: 4
		všetko (práca samotná): 3
		pestrosť: 2
		učenie sa: 1
5	audiovizuálne dielo	sledovanie filmu/seriálu: 2
		kvalita filmu: 2
		filmová reč tvorcov: 1
3	dialógy	vystihnúť jazyk postáv: 1
		dynamika dialógov: 1
		prírodnosť: 1

Ako možno vidieť v tabuľkách 1 a 2, respondenti uvádzali širokú škálu prekladateľských ťažkostí i radostí. Je zaujímavé sledovať, ako sa dá na ten istý aspekt pozeráť z dvoch rôznych uhlov. Kým pre niektorých respondentov prekladateľské problémy, ako slovné hračky či vtipy, predstavujú kríž, iných ich výskyt v dialógovej listine poteší. Po prekladateľských problémoch sa ako druhá najčastejšia odpoveď vyskytovala voľba správnej lexiky, ktorá zodpovedá charakterom i prostrediu, a tvorba živých a najmä prirodzených dialógov. Počet a spektrum vymenovaných ťažkostí svedčia o tom, že práca dabingových prekladateľov a úpravcov je náročná a veľmi špecifická.

Ako vidíme v druhej tabuľke, dvanástich respondentov baví riešiť prekladateľské problémy. Desiati uviedli, že ich práca baví, majú radi jej pestrosť (2), tvorivosť (4), možnosť učenia sa (1) a napredovania. Ďalší piati respondenti skrátka radi pozerajú audiovizuálne diela.

Ako sme uviedli vyššie, od deviatej otázky sa dotazník pre jednotlivé skupiny respondentov (prekladatelia, úpravcovia a prekladatelia i úpravcovia) líšili. Spomedzi dvadsiatich respondentov boli štyria prekladatelia, štyria úpravcovia a dvanásť prekladateľov a úpravcov. Napriek tomu, že vzorky sú pomerne malé, možno ich považovať za pilotný výskum k prvému sondovaniu pracovných postupov slovenských prekladateľov a úpravcov, pretože takýto výskum u nás zatiaľ absentuje.

## 2.3 Prekladatelia

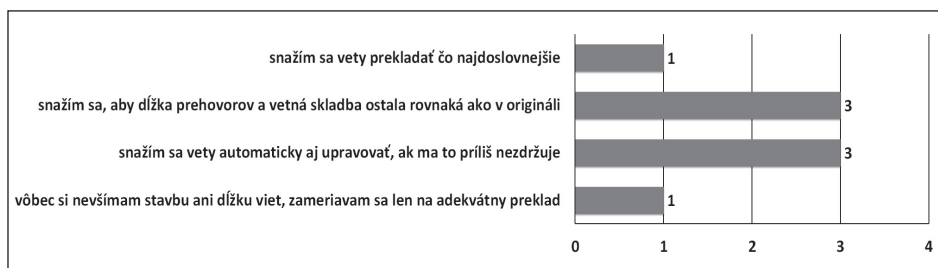
Prekladateľom sme položili štyri otázky. V prvej polootvorenej nás zaujímalo, prečo dialógy aj neupravujú. Z praxe totiž vieme, že po čase sa to viacerí prekladatelia naučia, pretože je to pre nich finančne výhodnejšie (dostanú dvojnásobný honorár) a štúdiá či televízie ich k úprave časom podnecujú. Jeden respondent uviedol, že ponuku upravovať dialógy nikdy nedostal a zvyšní traja si vybrali možnosť iné, pričom zazneli odpovede: „vyštudoval som prekladateľstvo, v tom som profesionál“, „špecializujem sa na preklad“ a „kódovanie ma zdržuje pri plynujej štylizácii“.

Kedysi si prekladatelia museli napozerať audiovizuálne dielo (najčastejšie film) priamo v televízii. Nejestvovali totiž ani videokazety, nieto ešte DVD či kľúče USB, na ktorých si dnes prekladatelia poľahky prenášajú film domov, nehovoriac o pohodlnej možnosti stiahnuť si film zo serveru do počítača. Súčasní prekladatelia majú preto ohromnú výhodu. Pôvodné dielo nevidia len raz, ale toľkokrát, koľko chcú a potrebujú, čo im prácu uľahčuje, pretože nemusia všetky detaily nosiť v pamäti alebo loviť v stručných poznámkach, ktoré si pri jedinom premietaní stihli potme zapísať. Jednoducho sa pozerú na obraz a ten im sporné či zložité miesta neraz hneď vyrieši.

V našom dotazníku nás preto zaujímalo, či a do akej miery túto možnosť využívajú. Všetci štyria si obrazom pri práci vypomáhajú, preto si vybrali možnosť: „pri prekladaní mám vždy pustený obraz a scenár s ním porovnávam“.

V nasledujúcej otázke sme sa respondentov pýtali na ich používané prekladateľské postupy a mohli si vybrať viacero z predvolených možností. Jeden respondent sa snaží prekladať vety čo najdoslovnejšie (pozri graf 9) a traja sa usilujú, aby „dĺžka prehovorov a vetná skladba ostala rovnaká ako v origináli“. Vidíme, že prekladatelia si uvedomujú, že dabingový preklad nie je výslednou textovou predlohou pre dabing a kladú sa naň iné požiadavky než na iné typy prekladov, pri ktorých na dĺžke viet či replík vôbec nezáleží. Nazdávame sa, že dĺžky replík je vhodné približne zachovať, aby sme úpravcovi nestožovali robotu, ale doslovný

Graf 9: Aké prekladateľské metódy využívate ako dabingový prekladateľ?



preklad sa nám nezdá vhodnou možnosťou, pretože môže viesť k nepochopeniu a k posunom.

Prekvapilo nás, že až traja respondenti prekladané vety zároveň aj upravujú, ak ich to príliš nezdržuje, pretože tým nahrávajú úpravcom a značne im uľahčujú prácu, za ktorú dostávajú vyšší honorár než oni sami.

V poslednej otázke sme sa prekladateľov pýtali, koľko im trvá preklad štandardného 90-minútového filmu. Mali uviesť počet dní pri 8-hodinovom pracovnom čase. Dostali sme nasledovné odpovede:

- 2
- 2-3
- 3-4
- *Nedá sa určiť, záleží to od množstva dialógov. Neprekladám naraz dlhšie ako 3 hodiny, potom nasleduje pauza. Je to umelecká práca, ktorú treba robiť s chuťou a láskou. Keď je človek unavený, myšlienky nemajú krídla, ktoré sú pre štylizáciu také potrebné.*

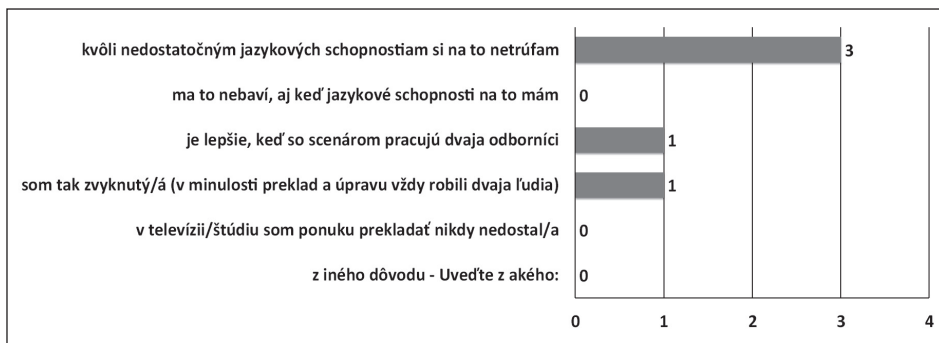
Počet dní sa pohybuje od dvoch do štyroch, čo sa nám na celý prekladateľský proces, ktorý sa skladá z príjmu textového a audiovizuálneho originálu, z jeho interpretácie, tvorby koncepcie, samotného prekladu a jeho kontroly, zdá veľmi málo.

## 2.4 Úpravcovia

Úpravcom sme položili 5 otázok. V prvej polootvorenej sme sa pýtali, prečo dialógové listiny aj neprekladajú.

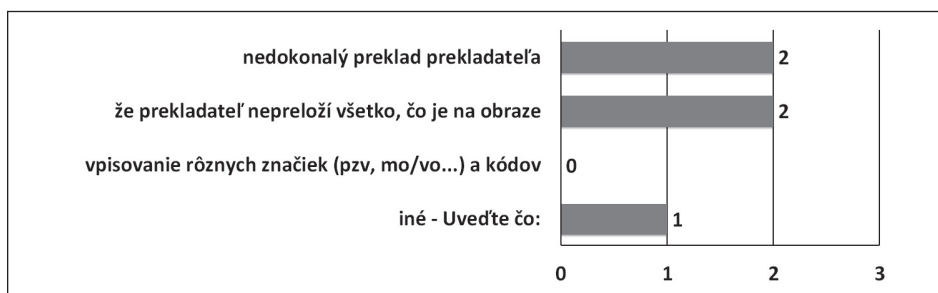
Ako sme spomínali vyššie, úpravcovia študovali cudzie jazyky len na strednej alebo na základnej škole, preto je pochopiteľné, že si v grafe číslo 10 až traja zo štyroch zvolili možnosť „kvôli nedostatočným jazykovým schopnostiam si na

Graf 10: Ako ste sa naučili robiť úpravu dialógov?



to *netrúfam*“. Keďže v minulosti nebolo dovolené zveriť preklad a úpravu jednej osobe a vzhľadom na vysoký priemerný vek úpravcov (54 rokov) sa nazdávame, že je to aj otázka zvyku.

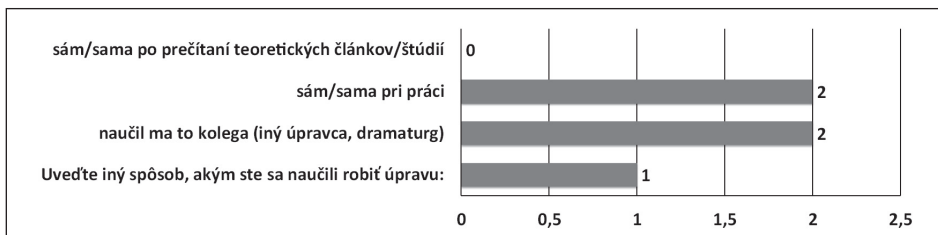
Ďalšia otázka mala za úlohu zistiť, či úpravcov pri práci zdržuje skôr nedokonalý preklad alebo technická stránka úpravy, teda vpisovanie značiek, páuz, prehrávanie viet dookola a pod.



Graf 11: Čo vás pri úprave najviac zdržuje?

Ako vidíme v grafe 11, respondentov vpisovanie značiek a časových kódov vôbec nezdržuje. Pri práci ich spomaľuje nedokonalý (2 respondenti) alebo neúplný preklad (2 respondenti) alebo „*keď prekladateľ neovláda oba jazyky – ten, z ktorého prekladá, aj ten, DO ktorého prekladá*“, ako uviedol v otvorenej odpovedi jeden respondent. Z odpovedí vyplýva, že úpravcovia sa nestážujú na špecifiká svojej práce, ale na prácu prekladateľa.

Je známym faktom, že úprava dialógov sa nikde na Slovensku nevyučuje. Na túto špecifickú profesiu študentov nepripravujú ani na prekladateľských odboroch, ani na scenáristike, ani na filmovej dramaturgii. Na otázku, kde sa úpravcovia naučili úpravu robiť, sme dostali nasledovné odpovede:

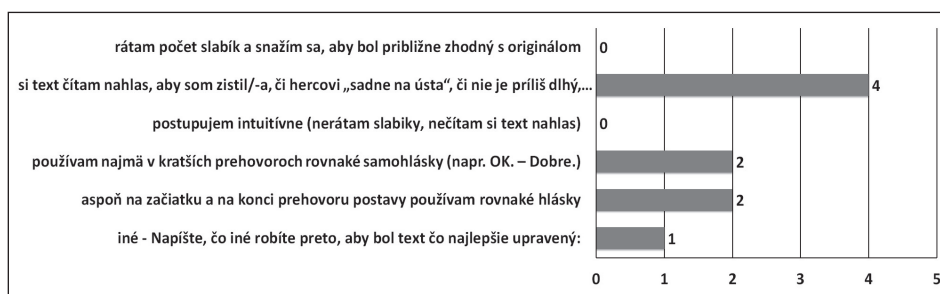


Graf 12: Ako ste sa naučili robiť úpravu dialógov?

Z grafu 12 vidíme, že troch zo štyroch respondentov takpovediac rovno hodili do vody a upravovať sa naučili pri práci a zrejme sa učili metódou pokus – omyl. Sme toho názoru, že úpravu scenárov by mal zastrešovať nejaký študijný odbor. Zabránilo by sa tak nejednotnosti v používaní skratiek a značiek, a celkovo vo

formálnej stránke, a pomohlo by to k vytvoreniu jednotných kritérií správnej úpravy, ktoré dodnes absentujú.

V ďalšej polouzavretej otázke s možnosťou vybrania viacerých možností sme sa respondentov pýtali na ich pracovný postup a metódy úpravy. Keďže sa úprava dialógov nedá študovať a nejestvujú jednoliate kritériá, očakávali sme širokú škálu odpovedí.



Graf 13: Aké techniky pri úprave používate?

Ako možno vidieť v grafe 13, na posúdenie kvantitatívnej úpravy (zhody dĺžky replík) si všetci respondenti čítajú text nahlas, ale ani jeden neráta počet slabík, zrejme preto, že je to časovo náročné. Na dosiahnutie kvalitatívnej (artikulačnej) zhody po dvaja uviedli používanie zhodných spoluhlások v kratších prehovoroch či rovnakých hlások na začiatkoch a koncoch prehovorov. Jeden respondent si vybral aj možnosť iné a podľa nášho názoru zhrnul podstatu tvorby správnej úpravy: „Snažím sa nielen o úpravu prekladu v rámci dĺžky slabík a slov, prípadne zhody samohlások v slovách (ak sa to dá), ale hlavne o pretlmočenie do nášho jazyka so všetkými jeho prednosťami, špecifikami, temporytmom, zvukomalebnosťou“.

Na záver sme sa úpravcov opýtali, koľko dní potrebujú na úpravu 90-minútového filmu pri 8-hodinovom pracovnom čase a dostali sme nasledovné odpovede:

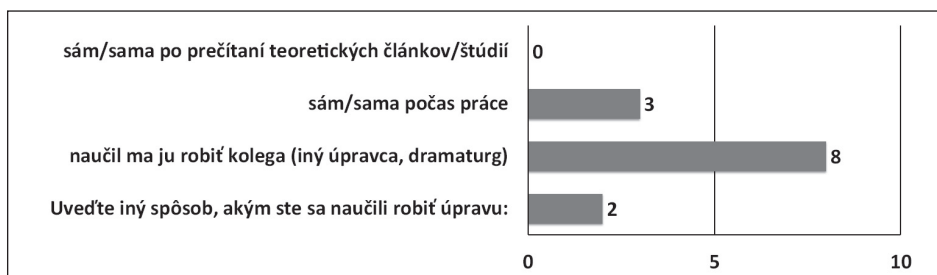
- 5-7
- 7
- rôzne
- *Nedá sa to zovšeobecniť – závisí to od úrovne prekladu, od náročnosti tematiky, či je film „ukecaný“, koľko postáv v ňom vystupuje – takže to môže byť 4 až 12 dní.*

Zatiaľ čo prekladatelia uvádzali minimálny počet dní 2 a maximálny 4, u úpravcov sa to pohybuje od 4 až do 12 dní. Musíme priznať, že uvedené odpovede nás prekvapili. Nazdávali sme sa totiž, že prevod textu z jedného jazyka do druhého je náročnejší nielen na prácu, ale aj na čas. Náš dotazník však naznačuje, že lepšie finančné ohodnotenie úpravcov ako prekladateľov je vzhľadom na dlhšiu časovú prípravu oprávnené.

## 2.5 Prekladatelia a úpravcovia

Odborníkom, ktorí dialógovú listinu prekladajú aj upravujú, sme položili 4 otázky, z toho 2 rovnaké ako úpravcom. Ako sme uviedli vyššie, do tejto skupiny patrí 12 respondentov, z ktorých všetci študovali jazyky na vysokej škole, z toho šiesti vyslovene napísali, že v odbore Prekladateľstvo a tlmočníctvo a piati napísali jazyky v rôznych kombináciách, ale neuviedli, či v prekladateľskom či učiteľskom smere. Jeden respondent študoval jazyky len okrajovo popri filmovej réžii.

Na otázku, ako sa naučili úpravu robiť, si respondenti v tejto skupine vybrali nasledovné odpovede:

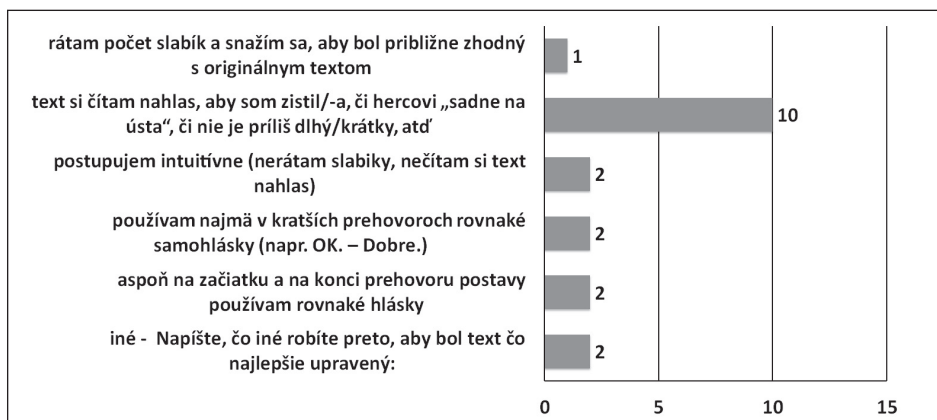


Graf 14: Ako ste sa naučili robiť úpravu dialógov?

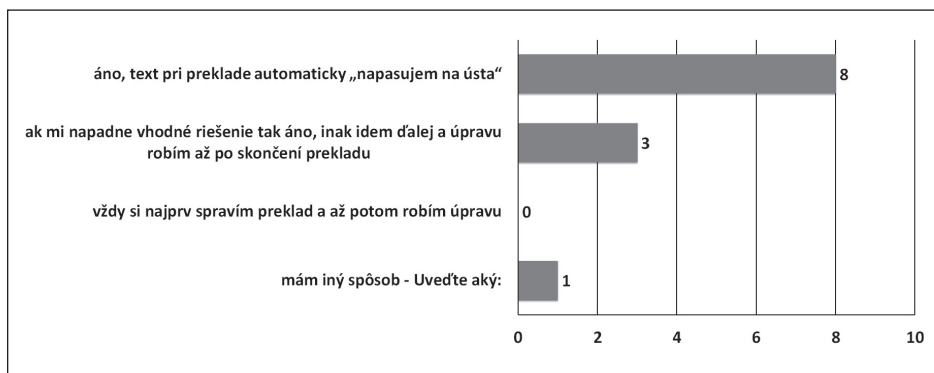
Vidíme, že väčšina respondentov (8) sa úpravu dialógov naučila od kolegu, či už od úpravcu alebo dramaturga, prípadne sama počas práce (3). Dvaja respondenti si zvolili otvorenú odpoveď, v ktorej uviedli: „kolega mi vysvetlil princíp a sám som ďalej na sebe pracoval i štúdiom prác iných“ a „v spolupráci so štúdiom“.

V otázke o posudzovaní kvalitatívnej a kvantitatívnej úpravy respondenti uvádzali nasledovné odpovede:

Graf 15: Aké techniky pri úprave používate?



Z grafu 15 vidíme, že podobne ako v skupine úpravcov, pri kvantitatívnej úprave výrazne prevažuje čítanie nahlas a počet slabík ráta len jeden respondent. Objavila sa aj odpoveď „postupujem intuitívne“, ktorú sme u predošlej skupiny nezaznamenali. Ako sme predpokladali, kvôli nejestvujúcemu vzoru správnej úpravy a jej kritérií sme dostali široké spektrum odpovedí. V otvorenej odpovedi respondenti napísali: „v podstate používam kombináciu všetkých možností podľa situácie“ a „riadim sa rytmikou textu“.



Graf 16: Robíte preklad a úpravu súčasne?

Z hľadiska pracovného postupu nás zaujímalo, či respondenti najskôr prekladajú a potom upravujú alebo robia obe činnosti súčasne.

Ako možno vidieť z grafu 16, výrazne prevažuje možnosť napasovania textu na ústa priamo pri prevode z cudzieho jazyka. Preklad a úprava teda prebiehajú súčasne. Povedané prekladateľským jazykom, translátor si z možných variantov invariante vyberá ten, ktorý podlieha kritériám kvalitatívnej a kvantitatívnej úpravy.

Na záver sme sa prekladateľov a úpravcov opýtali rovnakú otázku ako respondentov z predošlých skupín, teda koľko dní pri 8-hodinovom pracovnom čase im trvá preklad a úprava 90-minútového filmu. Odpovede boli nasledovné:

Počet respondentov	Počet dní
5	7
2	5-7
1	12
1	10
1	6-7
1	3
1	2-3

Vidíme, že odpovede sa hýbu od dvoch po dvanásť dní, takže je to veľmi individuálne. Priemerný počet dní potrebných na preklad a úpravu predstavuje podľa odpovedí 6,7. Tieto hodnoty sú porovnateľné s tými, ktoré uvádzala skupina úpravcov. Dá sa teda usudzovať, že ak preklad a úpravu vykonáva jedna osoba, proces jazykovej prípravy na dabing sa urýchľuje. Prekladateľ totiž text rovno upravuje, a tak sa z dvoch krokov stáva len jeden.

### 3 ZHRNUTIE

V príspevku sme zhrnuli teoretické východiská a špecifiká práce dabingového prekladateľa a úpravcu a v druhej časti sme predstavili výsledky dotazníka, ktorý vyplnilo 20 slovenských prekladateľov a úpravcov. Zrekapitulujme si niektoré dôležité zistenia:

- Slovenskí dabingoví prekladatelia a úpravcovia majú slabé alebo nemajú žiadne znalosti z teórie audiovizuálneho prekladu. 12 respondentov neprečítalo ani jednu štúdiu ani monografiu o audiovizuálnom preklade a 15 respondentov nepozná žiadneho slovenského ani zahraničného teoretika, zaoberajúceho sa výskumom audiovizuálneho prekladu.
- 15 respondentov nesúhlasí s vystrihovaním záverečných titulkov a televízie na to niekoľko ráz upozorňovalo.
- Väčšina respondentov (15) pracuje pre viaceré slovenské televízie a štúdiá, pričom pre 12 predstavuje dabingový preklad a(lebo) úprava jediné (8) alebo hlavné (4) zamestnanie.
- Traja zo štyroch dabingových prekladateľov udržujú rovnakú dĺžku prehovorov a vetnú skladbu ako v origináli a vety zároveň aj upravujú, ak ich to príliš nezdržuje.
- Traja zo štyroch dabingových úpravcov neprekladajú kvôli nedostatočným jazykovým schopnostiam a pri práci ich zdržuje najmä nedokonalý alebo nekompletný dabingový preklad, pričom vpisovanie skratiek a značiek nespomaľuje ani jedného.
- Všetci dabingoví úpravcovia až na jedného (15) si pri úprave čítajú text nahlas, aby zistili, či je synchronný.
- Väčšina dabingových úpravcov sa úpravu naučila od iného kolegu (10) alebo sama počas práce (5).
- Práca s 90-minútovým audiovizuálnym dielom trvá dabingovému prekladateľovi priemerne 3 pracovné dni, dabingovému úpravcovi priemerne 8 pracovných dní a prekladateľovi a úpravcovi v jednej osobe priemerne 7 pracovných dní, čo značí, že jazyková príprava na dabing sa v tomto prípade skracuje.



Keďže počet respondentov je pomerne nízky, nedá sa vytvoriť profil dabingového prekladateľa a úpravcu a jeho výsledky nemôžu mať zovšeobecňujúce ambície. Napriek tomu však ponúkajú prvý náhľad na dabingový preklad a dabingovú úpravu na Slovensku, ktorý môže pomôcť k vymedzeniu úlohy dabingového prekladateľa v procese tvorby nového jazykového znenia a slúžiť na rozvoj teórie a výskumu audiovizuálneho prekladu na Slovensku.

## LITERATÚRA

POPOVIČ, Anton: *Originál – preklad*. 1. vyd. Bratislava : Tatran, 1983, 362 s.

WALLÓ, Olga: *Režie dabingu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 50 s.

## RESUMÉ

In the first part of the paper the author summarizes the theoretical framework and specifics of dubbing translators' and dialogue writers' work and their position in the process of the creation of a Slovak version of an audiovisual work. In the second part she presents the results of a questionnaire aimed at dubbing translators and dialogue writers, their theoretical knowledge of their work, their working methods, and the length of their work. Although the questionnaire was completed only by twenty respondents, and therefore cannot have any generalizing ambitions, it offers the first closer look at the work of dubbing translators and dialogue writers in Slovakia.

◆◆◆

Mgr. Lucia Paulínyová  
Katedra anglistiky a amerikanistiky  
Filozofická fakulta Univerzity Komenského  
Gondova 2  
81499 Bratislava  
pauliny.lucia@gmail.com